

Даніл'ян В.О.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБИСТОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Як відомо, сьогодні найбільш розвинуті країни функціонують як інформаційні суспільства. Соціально-економічні успіхи і зрушення в такого роду суспільствах залежать в першу чергу від виробництва, переробки, збереження і поширення серед членів суспільства інформації. У сучасних умовах глобалізації і державної розбудови нашої країни становлення інформаційного суспільства в Україні набуває все більшої актуальності і є запорукою інноваційного демократичного розвитку та інтеграції України в європейське співтовариство, входження її у світовий інформаційний простір.

Розвиток інформаційних технологій ставить перед українським суспільством масу нових проблем, насамперед з філософського осмислення інформаційного способу життя і самого змісту і наслідків інформатизації. Проблема становлення інформаційного суспільства в Україні привертає увагу багатьох дослідників (Біленчук П., Гордієнко Я., Лисенко М., Швець М. та ін.), але в наслідок складності і неоднозначності поступу України на шляху до подальшої всебічної інформатизації дана проблема потребує подальшого соціально-філософського аналізу. Отже, *мета статті* полягає у визначенні особливостей розвитку інформаційного суспільства в Україні в сучасний період.

Що означає категорія «Інформаційне суспільство»? Навколо цього поняття сьогодні точиться багато дискусій. Інформаційне суспільство – багатоаспектне поняття, що допускає можливість багатьох означень. Наведемо одне з них, в якому фіксуються його конкретні ознаки. Інформаційне суспільство – об'єктивно зумовлений ступень розвитку людства, на якому електронні інформаційні ресурси визначаються найбільш значущими ресурсами, виробництво та споживання яких є найважливішим видом суспільної діяльності. З огляду на це виділяються такі основні ознаки інформаційного суспільства: формування та функціонування інформаційної економіки; високій рівень інформаційних потреб членів суспільства і спроможність основної маси населення задовольнити їх; високій рівень інформаційної культури; вільний доступ кожного члена суспільства до інформації, окрім ситуацій, пов'язаних із безпекою особистості, суспільних груп та всього суспільства [1, с. 7].

Зазначимо, що інформаційне суспільство розглядають також з позицій системних змін, які відбуваються в різних сферах суспільного життя. В офіційних міжнародних програмних документах його ототожнюють з демократичним суспільством, в якому інформація та інформаційні технології слугують не лише технологічному розвитку, але й забезпеченню свобод і прав громадян. Саме до такого суспільства зараз простує й наша держава.

Широкомасштабний вступ України до глобальної інформаційної цивілізації співпав з проголошенням 24 серпня 1991 року державної незалежності. Проте процес побудови інформаційного суспільства довготривалий, отже, можна вважати що сьогодні Україна належить до держав, в яких активний розвиток інформаційного суспільства лише починається.

Взагалі перехід України до інформаційного суспільства орієнтований на: формування єдиного інформаційного простору, обумовленого необхідною умовою політичного, духовного і економічного розвитку України; входження країни в світову інформаційну

спільноту як рівноправного партнера, розширення міжнародної наукової, політичної співпраці.

Для сприятливого переходу до інформаційного суспільства необхідні розвиток і вдосконалення ЗМІ, розвиток системи забезпечення особистої, суспільної безпеки в інформаційній сфері, запобігання загроз використання нових інформаційних технологій, розробка концепції підтримки національного виробництва в області комунікацій, державна підтримка прискореного широкомасштабного розповсюдження інформаційних технологій, формування і розвиток інформаційних потреб, інформаційної культури населення зокрема. Таким чином, трансформація України в інформаційне суспільство передбачає такі взаємопов'язані складники: високий рівень інформаційно-комунікативних технологій, орієнтацію держави на входження в глобальні світові процеси, мережеву логіку взаємодії, що потребує проведення законодавчих та інституційних реформ. Це також означає, що рух України до інформаційного суспільства не може здійснюватись без радикальної трансформації системи та структури публічної влади з точки зору децентралізації політичної сфери, вдосконалення державної політики щодо, насамперед розвитку науки, інформаційного ринку та децентралізованого регулювання економіки.

Основні положення формування засад інформатизації в Україні знайшли відображення у національній правовій системі.

Прискорення розвитку інформатизації набуває все більшої актуальності і стає однією з головних проблем на шляху інноваційного розвитку та інтеграції України в європейське співтовариство, входження її у світовий інформаційний простір. Інформатизація передбачає сукупність дій, пов'язаних зі створенням, розповсюдженням, використанням, збереженням, збиранням й обробкою інформаційних об'єктів (технологій, продуктів і ресурсів), а також наданням послуг щодо їхнього використання [9, с. 31].

За роки незалежності в Україні у сфері інформатизації сталися певні позитивні зрушення, перш за все у нормативній. У 1998 р. були прийняті Закони України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» та «Про Національну програму інформатизації», у 2000 р. – Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та широкого доступу до цієї мережі в Україні». Розроблено проекти «Інформаційного кодексу України» і програми «Електронна Україна». Загалом процес інформатизації в Україні регулюється майже 150 законодавчими актами.

Відповідно до законодавства України, інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, побудованих на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки (стаття 1 Закону України «Про Національну програму інформатизації», 1998 р.) [7].

Таким чином, інформатизація суспільства спрямована на створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, суспільних організацій на основі формування і використання інформаційних ресурсів. Інформатизація суспільства пов'язана із забезпеченням зацікавлених суб'єктів достовірними, вичерпними і своєчасними знаннями у всіх видах людської діяльності.

Як показує досвід інших країн, інформатизація сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, розвитку наукоємних виробництв

та високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства.

На рівні законодавства визначено також провідні аспекти інформатизації у нашій країні. Серед них можна назвати такі:

- інформатизація стратегічних напрямів розвитку державності, безпеки та оборони, зокрема інформатизація обласних (міських) держадміністрацій та органів місцевого самоврядування, та Збройних Сил України;
- інформатизація процесів соціально-економічного розвитку, пріоритетних галузей економіки фінансової та грошової системи, державного фінансово-економічного контролю та банківської діяльності;
- інформатизація соціальної сфери, зокрема сфери соціального захисту;
- інформатизація в галузі екології та використання природних ресурсів;
- інформатизація освіти, наукової діяльності та сфери культури і мовної сфери [6, с. 90-98].

Процес інформатизації в сучасній Україні розвивається недостатньо скоординовано. Впровадження програмних рішень відбувається стихійно, що не дає бажаних результатів. Отже, перспективи переходу України до інформаційного суспільства не можна оцінити однозначно.

Як зазначають дослідники, з технологічного погляду Україна, попри наявність низки проблем, має певні успіхи. Розширюється інформаційна інфраструктура, яка об'єднує комп'ютерні мережі публічних органів управління, підприємств, банків та інших комерційних організацій, формується ринок вітчизняних телекомунікацій, інформаційних технологій, продуктів і послуг. Нині в Україні накопичено великий обсяг інформаційних ресурсів, який проводить збільшуватися завдяки бурхливому розвитку Інтернет-технологій. Ринок засобів інформатизації, інформаційних продуктів, послуг є одним з найдинамічніших секторів української економіки. Користувачам інформаційних систем пропонується широкий вибір засобів інформатизації, програмних продуктів, причому часто одночасно з появою їх на західних ринках. Можна відзначити, що сьогодні здійснюються великі об'єми продажів комп'ютерної техніки, багато якої купується для індивідуального користування. Також отримали розповсюдження послуги в області системної інтеграції. З ряду напрямів (банківська автоматизація, офісні системи) українські фірми надають послуги на рівні провідних зарубіжних фірм.

Отже, українська держава в суто технологічному аспекті вже має основні ознаки сучасного інформаційного суспільства. Помітні успіхи можна спостерігати також в окремих сегментах економіки України, пов'язаних зі сферою інформаційних послуг та освіти. Це все свідчить про формування в Україні інформаційної інфраструктури.

Проте, рух України до становлення інформаційного суспільства потребує розв'язання низки взаємопов'язаних проблем національного масштабу. Визначимо основні з них:

- низький рівень забезпеченості населення комп'ютерною технікою; в Україні лише незначна частина населення (4,5%) має засоби інформаційної техніки (персональні комп'ютери та периферійні пристрої). Є проблеми також з теоретичною, психологічною та практичною підготовленістю населення для роботи з технічними інформаційними пристроями;
- нерозвиненість телекомунікаційної інфраструктури, ринку інформації та знань, інформаційного менеджменту;
- низький рівень використання в економіці інформаційних технологій;

- невідповідність кількісного та якісного складу електронних інформаційних ресурсів, фондів знань потребам інформаційної економіки й загалом інформаційного суспільства;

- недовіра правових механізмів забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне отримання й використання інформації, забезпечення інформаційної безпеки особи, держави, суспільства;

- невідповідальність національного законодавства в сфері інформаційних відносин міжнародному праву [1, с. 7];

- загроза глобальної інформатизації – широкий міжнародний інформаційний обмін загрожує збереженню культурно-історичних традицій, веде до розмивання культурного ядра нації.

Широкий список подібних проблем можна узагальнено сформулювати як проблему інтеграції всіх верств населення до інформаційного суспільства.

Більшість недоліків на шляху інформатизації можна пояснити економічною кризою, в якій опинилася наша держава через затяжний перехід до ринку, а криза економіки України – це значною мірою криза управління. Прискорений процес побудови інформаційного суспільства, на нашу думку, можна очікувати з моменту, коли завдання щодо розвитку інформатизації та її забезпечення стануть першочерговими державними пріоритетами на ділі, а не декларативно. Перехід від індустріального устрою до інформаційного суспільства сьогодні повинен набувати вже не суто теоретичного, а прикладного характеру практично в усіх галузях суспільного життя.

Прискорення процесу інформатизації в нашій країні, на думку провідних дослідників, може відбуватися за умови реалізації таких заходів:

- створення міцної і реальної законодавчої бази щодо інформатизації суспільства;

- забезпечення виконання пріоритетних завдань інформатизації за рахунок бюджетного фінансування, розроблення і надання системи пільг і заохочень;

- створення сучасної інформаційної інфраструктури органів державного управління, розширення безоплатних інформаційних послуг;

- координація взаємодії державних і власних суб'єктів науково-технічної діяльності – виробників інформаційних продуктів і послуг, у тому числі регіональних і галузевих органів НТТ із залученням відповідних підрозділів і відомств;

- проектування архітектури інформаційної системи в цілому і баз даних для проведення моніторингу наукомісткої конкурентоспроможної продукції;

- розробка алгоритмічних і програмних засобів системного аналізу відомостей щодо наукомісткої продукції та моніторингу результатів науково-технічних досліджень і розробок;

- створення вітчизняної індустрії програмного забезпечення шляхом залучення зарубіжних і вітчизняних замовлень, державної підтримки та податкових пільг для проведення маркетингу, комерціалізації програмного продукту, створення мережі дистриб'юторів і дилерів;

- спрощення доступу користувачів до науково-технічних, економічних й екологічних інформаційних ресурсів за рахунок розширення спектру даних загального користування та безоплатних послуг, а також оптимізації інтерфейсу доступу;

- узгодження національної політики щодо побудови інформаційного суспільства з політикою Європейського економічного товариства і використання можливостей міжнародної кооперації [8].

Висновки. Україна сьогодні стоїть перед необхідністю концептуально осмислити

впровадження інформаційного способу організації життєдіяльності суспільства. Рух від індустріального етапу розвитку до інформаційного має технологічні, соціально-економічні, культурні та психологічні виміри. Це означає, що стратегія формування основ інформаційного суспільства має розглядатися в контексті загальних стратегічних пріоритетів соціально-культурного, економічного й інституційного розвитку країни як органічний складник масштабних перетворень у суспільстві та у владних інститутах. Процеси входження українського суспільства в інформаційну епоху вимагають ствердження демократичності, відкритості соціального простору та впровадження інформаційно-технологічної модернізації. Отже, такі перетворення мають передбачити розвиток економіки й інформаційних технологій, створення мережевої державної інфраструктури, формування нової ціннісної парадигми суспільства й публічного управління (громадське суспільство), сучасної управлінської культури тощо.

Література:

1. Молодцов О. Україна на шляху до інформаційного суспільства // Аспекти самоврядування. – 2004. – № 4 (25). – С. 7–12.
2. Павловський В.Д., Ковпак РЛ., Цимбалюк В.С. Поступ України до інформаційного суспільства // Суспільні проблеми інформаційної організації внутрішніх справ України. Матеріали конференції: Наукове видання НА ВСУ. – 2002. – 109 с. – С. 98 – 104.
3. Соснін О. Для поступу на шляху інновацій. Інформаційна серцевина глобального технологічного розвитку і місце України у ньому // Політика і час.–2003. – № 7. – С. 19–25.
4. Швець М., Калюжний Р., Цимбалюк В., Гавловський В., Брижко В. Україна на шляху до інформаційного суспільства // Правова інформатика. – 2003. – № 1. – С. 90 – 99.
5. Рейман Л.Д. Информационное общество и роль телекоммуникаций в его становлении // Вопросы философии. – 2001. – № 3. – С. 3 – 9.
6. Скаленко О. Глобальна інформаційна стратегія України. Момент істини // Віче. – 2004. – № 9. – С. 63 – 68.
7. Концепція Національної програми інформатизації. Закон України від 04.02.98 р. № 75/98 – ВР.
8. Кулицький С. Інформаційні потреби пострадянської економіки та проблеми їх задоволення // Суспільні реформи та становлення громадянського суспільства в Україні: Матеріали наук.-практ. конф. / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2001.– С. 267 – 269.
9. Гордієнко Я.Я., Лисенко М.Є. Проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні // Науково-технічна інформація. 2004. – № 2. – С. 31 – 35.